

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

7 ЖИЛД, 6 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 7, НОМЕР 6

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 7, ISSUE 6

ТОШКЕНТ-2024

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА | INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

№6 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2024-6>

Бош муҳаррир:

Тўхтасинов Илҳом

п.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош муҳаррир ўринбосари:

Главный редактор:

Тўхтасинов Илҳом

д.п.н., профессор (Ўзбекистон)

Заместитель главного редактора:

Editor in Chief:

Tuhtasinov Ilhom

DSc. Professor (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўгли

ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммамад

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт

Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддиқова Ирода

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

ф.ф.д. (Грузия)

Туробов Бекпулат

масъул котиб, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умар оглы

д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бакиева Гуландом

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

д.ф.н., профессор (Россия)

Джураев Маматкул

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахыммамад

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Джеймс Форт

Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Балтабаев Ҳамидулла

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Дустмухаммедов Хуршид

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Сиддиқова Ирода

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

д.ф.н. (Грузия)

Туробов Бекпулат

отв. секретарь, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

EDITORIAL BOARD

Bakhtiyor Nazarov

academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogli

Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova

Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim

Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail

Doc. of philol. scien., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed

Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort

University of Michigan (USA)

Umarkhodjaev Mukhtar

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammedov Khurshid

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar

Doc. of philol. scien. (Georgia)

Turobov Bekpulat

PhD Ass. prof. Senior Secretary
(Uzbekistan)

PageMaker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

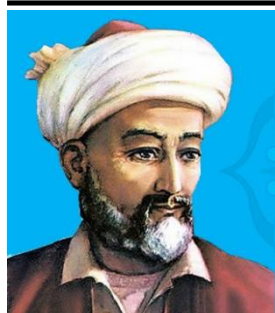
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

1. Rashidova Manzura Bakhtiyorovna THE INFLUENCE OF CONFUCIAN TRADITIONS ON THE KOREAN LANGUAGE.....	5
2. Alisher Rustamov Abduhakimovich A SYSTEM OF EXERCISES AND TASKS FOR THE DEVELOPMENT OF WRITTEN SPEECH SKILLS OF HIGH SCHOOL STUDENTS THROUGH PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS.....	10
3. Ziyayeva Kamola Ziyaiddinovna THE LINGUISTIC AND CULTURAL DIMENSIONS OF HUMOUR: A STUDY OF SPEECH GENRES AND THEIR ROLE IN COMMUNICATIN.....	15
4. Davlatova Xulkaroy Uktamovna, Botiova Valida Shuhrat qizi SPECIFIC ASPECTS OF SPEECH COMMUNICATION AND INTERNET COMMUNICATION.....	19
5. Jo‘raqulova Mushtariy O‘ZBEK TILI PARALLEL KORPUSINING LINGVISTIK TA‘MINOTI.....	24
6. Pardayeva Iroda Mamayunusovna ALISHER NAVOIY IJODIDA AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR TASVIRI.....	29
7. Aliyeva Zebo Akram qizi MIRATIVLIK KATEGORIYASI GRAMMATIK KO‘RSATKICH SIFATIDA.....	35
8. Mirzayev Shukurullo Abduqodir o‘g‘li TOPIK II 53- YOZISH SAVOL TURLARI VA YOZISH USULLARI.....	41
9. Bayonkhanova Iroda Furkatovna KOREYS TILINI O‘RGANISHDA MAQOLLARDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI.....	47
10. Hasanov Suhrob Shavkat ugli SYMBOLS AND ALLEGORIES IN THE PROSE OF ISAJON SULTAN.....	53
11. Улаш Нематович Бобоев МОДЕЛЬ СТРАТЕГИЙ ПЕРЕВОДА НА РУССКИЙ ЯЗЫК ШОК-ТЕЙМЕНТА В СМИ УЗБЕКИСТАНА И ФРАНЦИИ.....	60
12. Sadriddinzoda Safiya Shaxobiddinovna AMPHIBOLOGY IN ENGLISH RELIGIOUS LEXICOLOGY.....	65
13. Eshimova Sharofat Kenjaboyevna SINESTEZIYA - METAFORANING BIR TURI SIFATIDA.....	70
14. Umirzoqova Oynisa THE COMPARATIVE ANALYSIS OF THE TEMPORAL CATEGORY IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES.....	76
15. Alibekova Dilrabo Abdiraimovna COHISION OF NATURALISM, OPTIMISM AND REALISIM IN THE WORKS OF HECTOR MALOT AND THEODOR DREISER.....	83
16. Gulirukhsor Ruzikulova Gofur kizi A COMPARATIVE ANALYSIS OF FACE-RELATED IDIOMS IN ENGLISH AND UZBEK.....	88
17. Xalimova Firuza Rustamovna MATN DOIRASIDA BADIY KONSEPTNING SHAKLLANISHI.....	96
18. Xamidova Dilorom Olimjonovna LUQMON BO‘RIXONNING “JAZIRAMADAGI ODAMLAR” ROMANIDA BADIY TILNING IFODALANISHI.....	102

19. Xaydarova Nigora Tuxtasunovna AYOL VA ERKAKLARNING MUHOQOT USULLARI.....	107
20. Shamshoda Rustamova O'SMIR BOLALAR NUTQIDAGI INNOVATSIYALAR VA ULARNING IFODALANISHI.....	112
21. Karshieva Shokhista Kholikul kizi SYNTAX AND SEMANTICS OF ERGATIVE CONSTRUCTIONS.....	119
22. Musayeva Shaxlo Kudratovna QISSALARDA IKKINCHI JAHON URUSHI DAVRI VOQEALARI TASVIRINING QIYOSIY TAHLILI. (Nosir Fozilov asarlari misolida).....	125
23. N.J.Sulaymanova IJOBIY BAHO PRAGMATIK MAZMUNINI IFODALOVCHI NUTQIY AKTLAR.....	131
24. Azimbayeva Nargiza Tuxtamuradovna O'ZBEK VA FORS TILLARIDA XULQ-ATVORNI IFODALOVCHI LEKSIK KONSTRUKSIYALAR TASNIFI.....	135
25. Yuldasheva Dilnoza Bekmuradovna THE ROLE OF UZBEK AND ENGLISH PHRASEOLOGY IN CROSS-CULTURAL COMMUNICATION.....	139
26. Gulruxsor Xoliyorova TERMINOLOGIK TEZAVURSLARNING LINGVISTIK XOSLANISHI.....	143
27. Alisher Rustamov Abduhakimovich THE HISTORY OF TEACHING AND LEARNING ENGLISH WRITING SKILLS IN UZBEKISTAN (POST-SOVIET STATE). PEDAGOGICAL DIAGNOSTIC APPROACH.....	149
28. Kubaeva Nafisa Alisher qizi UNLOCKING THE POWER OF IDIOMS: HOW FIGURATIVE LANGUAGE ENRICHES COMMUNICATION.....	154
29. Dilafro'z Amonova KOREYS ADABIYOTI TARIXIDA AYOLLAR IJODIYOTI.....	158
30. Obruyeva Gulchexra Xamrokulovna ATOQLI OTLARNING FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR TARKIBIDA APELLATIVIZATSIYAGA UCHRASHI...164	164
31. Esanova Maftuna Bahodirovna YUNON-LOTIN TIBBIYOT ATAMALARINING TARIXI VA ULARNING ZAMONAVIY TIBBIYOTDAGI O'RNI.....	168
32. Azimova Yulduz Baxtiyor qizi AVTOBIOGRAFIK DISKURSNING UMUMIY TAVSIFI.....	173
33. Maxmudova Dilshoda Kurbonbayevna KOMPOZITSION TASHKILLANISH VA PEYZAJ MODIFIKATSIYASI.....	177

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

ISSN: 2181-9297

www.tadqiqot.uz

Azimbayeva Nargiza Tuxtamuradovna
Oriental universiteti kata o'qituvchisi

O'ZBEK VA FORS TILLARIDA XULQ-ATVORNI IFODALOVCHI LEKSIK KONSTRUKSIYALAR TASNIFI

 <https://doi.org/10.5281/zenodo.15069206>

ANNOTATSIYA

Ushbu tadqiqotda, o'zbek va fors tillarida urf-odatlar, xulq-atvor bilan bog'liq so'zlarning leksikologik xususiyatlari va ularning til tizimidagi o'rni turli lug'atlar asosida tahlil qilindi. Leksik birliklarning ma'no tahlili. Urf-odatlar, xulq-atvor aks ettiruvchi so'zlar ko'pincha an'anaviy madaniy hodisalarni, rasm-rusumlarni va ijtimoiy jarayonlarni ifodalaydi. Bunday so'zlar ko'pincha aniq voqelik yoki marosimni ifodalaydi

Kalit so'zlar: leksika, konstruksiya, verbal va noverbal jihatlari, metaforalar va obrazlilik, semantik tasnif, grammatik tasnif.

Азимбаева Наргиза Тухтамурадовна
Старший преподаватель Ориентал университета

КЛАССИФИКАЦИЯ ЛЕКСИЧЕСКИХ КОНСТРУКЦИЙ, ВЫРАЖАЮЩИХ ПОВЕДЕНИЕ В УЗБЕКСКОМ И ПЕРСИДСКОМ ЯЗЫКАХ

АННОТАЦИЯ

В данном исследовании анализируются лексикологические особенности слов, связанных с обычаями и поведением в узбекском и персидском языках, а также их место в языковой системе на основе различных словарей. Рассмотрен семантический анализ лексических единиц. Слова, отражающие обычаи и поведение, часто передают традиционные культурные явления, обряды и социальные процессы. Такие слова зачастую обозначают конкретные события или церемонии.

Ключевые слова: лексика, конструкция, вербальные и невербальные аспекты, метафоры и образность, семантическая классификация, грамматическая классификация.

Azimbayeva Nargiza Tukhtamuradovna
Senior Lecturer at Oriental University

CLASSIFICATION OF LEXICAL CONSTRUCTIONS EXPRESSING BEHAVIOR IN UZBEK AND PERSIAN LANGUAGES

ANNOTATION

This study analyzes the lexicological features of words related to customs and behavior in Uzbek and Persian languages, as well as their place in the language system based on various

dictionaries. The semantic analysis of lexical units is examined. Words reflecting customs and behavior often convey traditional cultural phenomena, rituals, and social processes. Such words often denote specific events or ceremonies.

Keywords: lexicon, construction, verbal and non-verbal aspects, metaphors and imagery, semantic classification, grammatical classification.

Xalqning urf-odatları, xulq-atvori, va an'analarini ifodalovchi leksik birliklar tilshunoslikda alohida ahamiyatga ega bo'lib, ular madaniy merosning saqlanishi va rivojlanishida katta rol o'ynaydi. Bunday leksik birliklar xalqning ijtimoiy hayoti, qadriyatları va dunyoqarashini anglashda yordam beradi. Shu sababli, urf-odatları, xulq-atvorini ifodalovchi leksik birliklarning tahlili tilning sotsiolingvistik va madaniy qirralarini chuqurroq o'rganishda muhimdir. Leksikografiya – bu so'zlarni tizimlashtirgan holda tadqiq qilish va ularni lug'atlarga kiritish bilan shug'ullanuvchi fan sohasi. Urf-odatları, xulq-atvori va an'analar bilan bog'liq leksik birliklarni tahlil qilish leksikografik nuqtai nazardan alohida ahamiyat kasb etadi, chunki bu birliklar ko'pincha milliy o'zlik, madaniyat va tarixiy jarayonlar bilan bog'liq bo'ladi. Maqolada ushbu leksik birliklar turli lug'atlar asosida o'rganilib, ularning leksik-semantik xususiyatlari va qo'llanishi bo'yicha tahlil beriladi. Bu tadqiqot urf-odatları, xulq-atvori aks ettiruvchi so'zlarning leksikografik tahlilini chuqurlashtirish, ularning til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqligini yanada yaxshiroq tushunishga yo'naltirilgan. Urf-odatları, xulq-atvorini ifodalovchi leksik birliklar o'ziga xos semantik to'qimalarga ega bo'lib, til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni yoritib beradi. Bunday leksik birliklarni leksikografik tahlil qilish jarayonida ularning kelib chiqishi, ishlatilish doirasi, sinonim va antonim qatorları, shuningdek, so'zlarning ma'no ko'chishi va semantik rivojlanishi kabi omillar hisobga olinadi. Ushbu tadqiqotda, urf-odatları, xulq-atvori bilan bog'liq so'zlarning leksikologik xususiyatlari va ularning til tizimidagi o'rni turli lug'atlar asosida tahlil qilindi. Leksik birliklarning ma'no tahlili. Urf-odatları, xulq-atvori aks ettiruvchi so'zlar ko'pincha an'anaviy madaniy hodisalarni, rasm-rusumlarni va ijtimoiy jarayonlarni ifodalaydi. Bunday so'zlar ko'pincha aniq voqelik yoki marosimni ifodalaydi.

Leksik konstruksiyalar deganda ma'lum bir ma'no yoki xatti-harakatni ifodalovchi so'z va so'z birikmalari tushuniladi. Xulq-atvorni ifodalovchi leksik birliklar insonning ichki kechinmalari, munosabatlari va jamiyatdagi o'rni bilan bog'liq. Masalan: o'zbek tilida: "muloyim gapirish", "ochiqko'ngillilik", "qo'li ochiqlik"; fors tilida: "نرم صحبت کردن" (narm sohbat kardan – muloyim gapirish), "دل باز" (delbāz – ochiqko'ngil), "دست و دل باز" (dast va del bāz – saxovatli, qo'li ochiq).

Xulq-atvorni ifodalovchi leksik konstruksiyalar – Xulq-atvorni ifodalovchi so'z va iboralar turli ko'rinishlarda uchraydi. Ularni quyidagi guruhlariga ajratish mumkin. Emotsional holatlarni ifodalovchi leksik konstruksiyalar guruh insonning hissiy kechinmalarini bildiradi:

Masalan, quvonch: o'zbek tilida: "Ko'ngli tog'dek" (baxtiyor bo'lish); fors tilida: "دلش مثل آسمان روشن است" (delash mesl-e āsemān roshan ast – "uning ko'ngli osmon kabi yorqin", ya'ni u baxtiyor)

Masalan, g'azab: o'zbek tilida: "Tishi-tishiga tegmayapti" (jahli chiqmoqda); fors tilida: "از شدت عصبانیت میلرزد" (az shiddat-e asabāniyat milarzad – "g'azabidan qaltirab ketdi")

Masalan, qayg'u: o'zbek tilida: "Ko'ngli cho'kdi" (qayg'uga tushdi); fors tilida: "دلش شکست" (delash shekast – "uning yuragi sindi", ya'ni juda xafa bo'ldi)

Til o'zining barcha verbal va noverbal jihatları orqali madaniy voqelikni o'zida mujassam etadi. Nolisoni vositalar har bir millatning etnik xususiyatlarını ham ifodalaydi. Ko'plab tadqiqotchilar noverbal muloqotning turli jabhalardagi turli etnik guruhlar o'zaro madaniy muloqotda, masalan, chet tilini bilmaslik yomon bilishda ko'pincha aloqa to'siqlarini bartaraf etish uchun og'zaki bo'lmagan aloqa vositalari (birinchi navbatda imo-ishoralar, yuz ifodalari, pantomimika) qo'llaniladi. Shu bilan birga, aloqa to'siqlarini yaratadigan noverbal xulq-atvordagi o'zaro madaniy farqlar ko'pincha tushunmovchilikka olib keladi. Noverbal aloqaning muloqotdagi, xususan, madaniyatlararo muloqotdagi o'rnini belgilovchi omillardan biri muayyan madaniyatga xos "kontekstual muloqot" darajasidir.

Ijtimoiy xulq-atvorni ifodalovchi leksik konstruksiyalar

Bu turkum odamlar o'rtasidagi munosabatlarni va ijtimoiy me'yorlarni aks ettiradi.

Masalan, hurmat: o'zbek tilida: "Keksalarni e'zozlash", fors tilida: "احترام گذاشتن به بزرگان" (ehtirām gozāshtan be bozorgān – keksalarga hurmat ko'rsatish)

Masalan, samimiyluk: o'zbek tilida: "Yuragi toza" (samimiy, ochiqko'ngil); fors tilida: "دل پاک" (del pāk – samimiy, pok ko'ngilli)

Badiiy asarning tabiiy so'zlashuv nutqi integrativ hamda differentsial xususiyatga ega. Bunda integratsiyalar kommunikativ nutq aloqasining o'xshashligini ta'minlaydi, nutq esa xulq-atvor hamkorligi printsipli, sub'ektning ijod (tafakkur) farqlar bilan shartlanadi. Etik xulq-atvorni ifodalovchi leksik konstruksiyalar, bu turkum odamning axloqiy fazilatlarini aks ettiradi.

Masalan, halollik: o'zbek tilida: "Halol mehnat"; fors tilida: "کار حلال" (kār-e halāl – halol mehnat)

Masalan, rostgo'ylik: o'zbek tilida: "To'g'ri gapiradi"; fors tilida: "راستگو است" (rāstgu ast – rostgo'y)

Masalan, sadoqat: o'zbek tilida: "Vafodor do'st"; fors tilida: "دوست وفادار" (dust-e vafādār – sadoqatli do'st)

O'zbek va fors tillaridagi leksik konstruksiyalarni solishtirish ikki tilda xulq-atvorni ifodalovchi birliklar ko'p hollarda o'xshash bo'lsa ham, ayrim farqlar mavjud.

Sinonimiya va antonimiya. Urf-odatlariga oid so'zlar orasida sinonimik qatorlar ham mavjud. Masalan, "to'y", "ziyofat", "ehson" kabi so'zlar ma'nosi bir-biriga yaqin bo'lsa-da, ularning ishlatilish kontekstida o'ziga xos ma'no farqlari bor. "To'y" odatda rasmiy marosimni, "ehson" diniy tadbirni, "ziyofat" esa umumiy bayramona yig'ilishni anglatadi. Shu bilan birga, bunday leksik birliklarning antonimlari ko'pincha salbiy hodisalar bilan bog'liq bo'ladi, masalan, "motam", "azadorlik" kabi so'zlar urf-odatlarining boshqa qirralarini ifodalaydi. Semantik o'zgarishlar. Urf-odat ifodalovchi leksik birliklarning semantikasi vaqt o'tishi bilan o'zgarishi mumkin. Masalan, ayrim so'zlar yangi ma'nolar hosil qilishi yoki an'anaviy ma'nosidan uzoqlashishi mumkin. Bu o'zgarishlar asosan jamiyatning madaniy va ijtimoiy rivojlanishiga bog'liq. Masalan, "navro'z" so'zi avval diniy bayram sifatida ishlatilgan bo'lsa, hozirda u milliy bayram va yangi yilning ramzi sifatida qabul qilinmoqda. Ushbu jarayon so'zlarning sotsiologiyistik tahlilida katta ahamiyatga ega. Tahlillardan ko'rinib turibdiki, urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklar o'zining madaniy va ijtimoiy vazifalariga ega bo'lib, xalqning urf-odatlari, qadriyatlar va an'analarini aks ettiradi. Bu leksik birliklar lug'atlarda faqat tilshunoslik nuqtai nazaridan emas, balki madaniyatshunoslik, tarix va sotsiologiya kontekstida ham ko'rib chiqilishi kerak.

Sinonimik qatorlar: har ikkala tilda sinonimik qatorlar mavjud bo'lib, ular turli uslubiy jihatlarda farqlanadi.

Masalan, saxiyluk haqida: o'zbek tilida: "Qo'li ochiq", "saxovatli", "ehson qiluvchi"; fors tilida: "دست و دل باز" (dast va del bāz), "سخاوتمند" (sakhāvatmand), "بخشنده" (bakhshanda)

Frazeologik birliklar; ko'pincha frazeologizmlar har ikki tilda o'xshash ma'nolarni ifodalaydi.

Bevosita muloqot natijasida voqelikka havola etuvchi nutqiy xulq-atvor harakatni yaratadigan hamda ishonchli obraz shakllantirish ko'proq nasriy asarlardagi personajlarning dialoglarida to'liq gavdalanadi. Natijada asar personajlarining ijtimoiy mavqei xulq-atvori va nutqiy vaziyat talabi bilan etiket undovlarini diaxron-genetik shakli matnga asliy holda olib kiriladi. Masalan, sabr haqida: o'zbek tilida: "Toshday sabr"; fors tilida: "صبر سنگ" (sabr-e sang – tosh sabr, ya'ni chidamli)

Masalan, shoshqaloqlik haqida: o'zbek tilida: "Shoshma-shosharlik qilibdi"; fors tilida: "عجله کرده است" (ajale karde ast – shoshqaloqlik qilgan)

Metaforalar va obrazlilik: Ba'zi metaforalar har ikkala tilda uchraydi, ba'zilari esa faqat bitta tilga xosdir. Masalan, oson ish haqida: o'zbek tilida: "Barmoqni qimirlatishday oson", fors tilida: "مثل آب خوردن است" (mesl-e āb khordan ast – suv ichishday oson)

V.A.Maslova matnlarni germeneytik (matnni talqinlash va tushunish) nuqtai nazar va psixosotsiomadaniy eksperimentlar, J.Lakoff taklif etgan metaforalar tahlili bilan birgalikda tahlil qilish metodikasini ishlab chiqdi. V.N.Teliya frazeologizmlar madaniy o'ziga xosligini konseptual-ideografik tahlili deb nomlanuvchi ma'noning makrokomponent modelini taklif etdi. Yetti o'lchamli bu model o'ziga axborotning quyidagi bloklarini biriktiradi: pressuppozisiya, denotasiya, rasional

baho, belgining motivasion asosi, emotsional va emotiv baho hamda belgining qo'llanish vaziyatiga munosabatlar.

Masalan, baxt haqida: o'zbek tilida: "Yulduzi porladi"; fors tilida: "ستاره اش درخشید" (setāresh derakhshid – yulduzi porladi)

Tasniflash mezonlari: xulq-atvorni ifodalovchi leksik konstruksiyalarni quyidagi mezonlar asosida tasniflash mumkin:

- Semantik tasnif – ma'nosiga qarab (quvonch, g'azab, hurmat va h.k.)
- Grammatik tasnif – qaysi so'z turkumiga tegishli ekaniga qarab (fe'l, sifat, ot va h.k.)
- Pragmatik tasnif – qaysi vaziyatda ishlatilishiga qarab (rasmiy, norasmiy)

Natija va xulosa

- O'zbek va fors tillarida xulq-atvorni ifodalovchi leksik birliklar ko'plab o'xshashliklarga ega.
- Ba'zi iboralar va metaforalar umumiy bo'lsa-da, har bir til o'ziga xos obrazlilikka ega.
- Madaniy va mentalitet omillari ushbu birliklarning shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Боброва Е.А., & Хохлачев Евгений Тимофеевич (2023). О некоторых особенностях аксиологического анализа лексических единиц в современном английском языке (на материале текстов СМИ). Известия Байкальского государственного университета, 33 (1), 140-150.
2. Самойлова А.В., & Шершнева Н. Б. (2023). Аксиологический потенциал англоязычных слов 2022 года. Филологические науки. Вопросы теории и практики, 16 (9), 3092-3098.
3. Komilova G. (2019) Aksiologik leksikaning paremalarda aks etishi//Ilm sarchashmalari. №3. B. 42-46.
4. Murodov A. (2023) Ommaviy axborot vositalarining siyosiy matn shaklining aksiologik salohiyati // Вестник науки и образования. №4. B. 112-129.
5. Qarshiyeva Sh. T., & Yo'ldoshev A. A. (2022). "O'zbek va ingliz tillarida leksikografiyaning leksiksemantik xususiyatlari". Academic research in educational sciences, 3 (4), 798-801. DOI: 10.24412/2181-1385-2022-4-798-801
6. Hasanova G. Nutq jarayonida noverbal vositalarning pragmatik xususiyatlari: mustaqil izlanuvchi –O'zbekiston til va madaniyat: 2021. –B.27
7. Azimbayeva, N. (2023). A COMPARATIVE STUDY OF SIMILES IN PERSIAN AND UZBEK LANGUAGES. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 2(22), 123-125.
8. Azimbayeva, N. (2023). CENTRAL ASIA AND KAZAKHSTAN IN THE SCIENTIFIC HERITAGE OF ACADEMICIAN BA AKHMEDOV. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(6), 479-486.
9. Azimbayeva, N. (2023). Uzbek, Persian, Russian and English alternatives of wise words used in "Nazm ul-Javahir". The Peerian Journal, 19, 53-55.
10. Исматуллаева, Н. Р. (2022). Чет тили дарсларида интерактив доскадан фойдаланиш имкониятлари. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(Special Issue 26), 96-98.

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

7 ЖИЛД, 6 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 7, НОМЕР 6

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 7, ISSUE 6

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000